

de même la modification du blanc en jaune se présente ici, fait bien connu chez les *Pieridae* : l'exemplaire montre ce changement tant au recto qu'au verso et il affecte aussi les demi-lunes internervurales au bord externe des ailes qui sont modifiées en jaunâtre.

2. — *Adopoea lineola* O. ab. *antiardens* nov. ab. — Tous les dessins noirs du recto des quatre ailes manquent, elles sont ainsi d'un jaune-brun uniforme.

Le type est une femelle capturée à Oud-Millingen en 1933 ; il se trouve dans ma collection. La forme correspond tout à fait à *Adopoea flava* Brunn. ab. *antiardens* Obth., Lép. Comp., fasc. IV, p. 357, pl. XXXVII, fig. 242, 1910. Elle doit être excessivement rare.

Amsterdam.

B. J. LEMPKE.

## Over enkele vormen van *Triphaena pronuba* L.

### I. Wat is de typische vorm van *Triphaena pronuba* L. ?

De oorspronkelijke beschrijving door Linné in *Systema Naturae*, ed. X, p. 512, 1758, luidt : „*P. Noctua spirilinguis cristata, alis incumbentibus griseis ; inferioribus luteis : fascia atra submarginali*”. Hierop volgen 10 citaten en de aanduiding : „*Habitat in Cheirantho, Thlaspi, Senecione, Primula. Larva nuda, testacea, linea dorsali nigra interrupta*”.

Zooals bekend is, behoort *Tr. pronuba* tot onze variabelste *Agrotidae*. Het is dus bij het rangschikken van de verschillende kleurgroepen noodzakelijk nauwkeurig aan te kunnen geven, welke vorm degene is, dien Linné voor zich had, toen hij de soort beschreef. Op het eerste gezicht laten de woorden : „*alis incumbentibus griseis*” weinig twijfel over en het is dan ook volkomen begrijpelijk, dat Tutt bij het opstellen van zijn vormenschema (*Brit. Noct.*, vol. 2, p. 100, 1892) den typischen vorm aldus definieerde : „*Pale greyish, almost unicolorous = pronuba, Linn.*” Warren (in Seitz, vol. 3, p. 42, 1909) geeft dezelfde omschrijving als zijn eminente landgenoot : „*Vflgl blassgrau (typisch)*”. Terloops zij opgemerkt, dat de beide in Seitz afgebeelde exemplaren (pl. 9, regel e, fig. 2 en 3) hier in het geheel niet aan beantwoorden.

Spuler daarentegen is van een geheel andere meening. Hij schrijft (*Schmett. Eur.*, I, p. 145, 1905) : „Bei dieser in der Färbung von Vorderleib und Vfln so ungemein abändernden Art ist es in Deutschland üblich, die Formen mit hellerem Vorderrand und Halskragen und meist stärkerer Zeichnung als *pronuba* L. zu bezeichnen, die andern, Fig. 16b, als *innuba* Tr.... Das „*alis griseis*” der Linnéschen Diagnose, das im Gegensatz zu *limbria* m. Er. zu bedeuten hat : mit graulichen Elementen auf den Vfln, auf die seltene Form mit gleichmäßig gelbgrau [sic. ! Lpk.] gefärbten Vfln allein zu



beziehen, wie T u t t es will, scheint mir unzulässig, da nicht anzunehmen is, dasz L i n n é gerade diese allein gekannt oder gemeint habe".

Tegen deze passage moeten al dadelijk enkele bezwaren geuit worden. In de eerste plaats zegt T u t t nergens, dat de typische vorm „gleichmässig gelbgrau" is. Dergelijke exx. vallen onder f. *ochrea* Tutt („Greyish-ochreous, almost unicolorous"), een gewone vorm bij de ♀♀. En dan doet het er volstrekt niet toe, welke vormen L i n n é gekend heeft, maar welke hij beschreven heeft. Ongetwijfeld wist hij, dat er ook andere vormen bestonden. Men vergelijke maar zijn 10 citaten! Andere auteurs ga ik stilzwijgend voorbij, daar zij over het onderwerp niets nieuws brengen (behalve N o r d s t r ö m, zie verder).

Ik heb tot nu toe zelf steeds de interpretatie van T u t t gevolgd, omdat ik weet, dat hij over een ruime ervaring beschikte en zich steeds nauwkeurig rekenschap gaf van den inhoud der oorspronkelijke beschrijving van soort of vorm. Bij het bewerken van den tekst van *pronuba* voor den Catalogus ben ik echter gaan twijfelen, of hij in dit geval juist gezien heeft. Want noch de collectie van het Zoölogisch Museum te Amsterdam, noch die van het Leidsch Museum bevat een exemplaar met werkelijk zuiver lichtgrijze voorvleugels. Ook mijn eigen serietje van  $\pm 40$  exx. en een lange serie van den heer V á r y (Amsterdam) zijn evenmin den bewusten vorm rijk. Dat wil zeggen, dat onder ongeveer 400 exx. van allerlei vindplaatsen en jaren geen enkel typisch ex. zou zijn!

T u t t schrijft (l.c., p. 99): „The best example of this unicolorous grey type that I have seen was captured in Wicken, but the form appears to be rare". S p u l e r schijnt den vorm niet gekend te hebben. Er was blijkbaar geen enkel ex. beschikbaar om het in Seitz af te beelden. De vorm, zooals T u t t hem definieerde, is dan ook ongetwijfeld zeer zeldzaam. De oplossing van S p u l e r voldoet evenmin. Ik zou van de bonte ♂♂ nooit zeggen: „alis griseis". De juiste oplossing daarentegen geeft L i n n é zelf in Fauna Suecica, ed. II, 1761. Op p. 310 vinden we ongeveer dezelfde diagnose als in Syst. Nat., weer: „alis incumbentibus griseis". Maar op p. 311 staat de volgende Descriptio:

„*Thorax obsolete cristatus. Alae superiores glauco-cinerascentes nebulosae macula reniformi fusca pone rotundatam pallidam. Ad angulum extimum alae, juxta marginem inferiorem, puncta duo nigra. Inferiores alae utrinque luteae; fascia submarginali nigra*".

Dus: voorvleugels blauwgrijs, gewolkt, met een donkere niervlek achter een bleekere ronde [vlek]. Deze beschrijving laat niet den minsten twijfel over. Zij heeft betrekking op ongetwijfeld den mooisten vorm van



*pronuba*, dien met blauwgrijze bont geteekende vvls. T u t t noemde hem f. *distincta-caerulescens* (l.c.), welke naam dus vervalt als synoniem. De vorm is eveneens allesbehalve gewoon, maar in geen geval zoo zeldzaam als die, welken T u t t voor den typischen hield. Wie een behoorlijke serie van *pronuba* verzamelt, vindt den vorm ongetwijfeld. Voor zoover ik weet, is de eenige auteur, die blijkens zijn diagnose nota genomen heeft van L i n n é's Descriptio, N o r d - s t r ö m (Svenska Fjärilar, p. 111, 1937) („Vvl. bij den typischen vorm licht, grijsachtig, blauwgrijs gewolkt, met donkerbruine niervlek”).

Onmiddellijk hieraan sluit een andere kwestie. Reeds Prof. R o e p k e heeft er op gewezen (Tijdschr. v. Ent., vol. 69, p. X, 1926), dat *pronuba* sexueel dimorph is. Ik heb dit steeds met behulp van het vleugelhaakje gecontroleerd en tot nog toe geen enkele uitzondering kunnen vinden. ♂ ♂ en ♀ ♀ vallen in 2 op zich zelf weer zeer variabele reeksen uiteen, die, voor zoover ik tot nog toe kon nagaan, niet door overgangen met elkaar zijn verbonden. De door L i n n é beschreven vorm nu is uitsluitend van het ♂ bekend. Natuurlijk zouden we, L i n n é's citaten in volgorde afwerkend, nu ook een typisch ♀ kunnen vaststellen. Deze handelwijze komt me echter in dit geval niet juist voor, omdat we niet met één specifiek mannelijken en één specifiek vrouwelijken vorm te doen hebben (zooals bijv. bij *Orgyia antiqua* L.), maar met een aantal vormen van elke sekse. Mijn standpunt is daarom, dat de s o o r t *pronuba* L. in een aantal v o r m e n uiteenvalt, waarvan er één toevallig net zoo heet als de geheele soort. Of die dan alleen bij het ♂ voorkomt, doet weinig ter zake. Bovendien bestaat de kans (hoe groot die is, is op het oogenblik niet te beoordeelen), dat er wel degelijk ergens in het vlieggebied van de soort nu en dan een ♀ voorkomt, dat de „typische” kleur en teekening bezit.

II. Wat is f. *n u b a* Kaiser? (Mitt. Münch. E. G., vol. 9, p. 14, 1919). K a i s e r beschreef, l. c., p. 14, een bleeken vorm van *pronuba* (ab. *pallida* Kaiser), doch behandelde eerst de variabiliteit van de soort in het algemeen. Ongelukkig genoeg bestond zijn geheele literatuurkennis blijkbaar alleen uit Spuler. Behalve de f. *hoegei* H. S. nu onderscheidt S p u l e r slechts 2 andere vormen: den typischen (d.w.z. naar zijn opvatting) en den eenkleurigen, f. *innuba* Tr. K a i s e r evenwel vond, dat er 3 groepen te onderscheiden waren: de „typische” (alle bonte exx.), de eenkleurig donkere (de echte *innuba*'s) en de eenkleurige lichte. (Eenkleurig wil zeggen: zonder lichten halskraag, zonder lichte voorvleugelcosta, zonder donkere wigvormige wortelvlek). Op zich zelf is deze (grove) verdeeling uitstekend. De eerste groep wordt, wat K a i s e r evenwel niet bemerkte had,



gevormd door de bonte ♂♂, de tweede door de eenkleurige ♂♂ en de derde (zijn nieuwe dus) door de ♀♀! Helaas gaf hij de laatste groep, die niet in Spuler vermeld was, een nieuwen naam, *nuba*. Zijn diagnose luidt:

„Ziemlich gleichmässige gelblichgraue bis ockerbraune Grundfarbe der Vorderflügel, die Zeichnung ist ganz verwaschen, oft kaum mehr zu erkennen, in der Regel tritt nur der dunkle Kern der Nierenmakel hervor, so dass sich die Nierenmakel dunkel, meist schwarzbraun auf hellerem Grunde abhebt”.

Deze beschrijving is al weer uitstekend. Maar Tutt, wiens vormen niet door Spuler vermeld worden en die Kaiser dus ook niet kende, was hem meer dan een kwart eeuw voor geweest. Hij onderscheidde reeds in 1892:

1. f. *ochrea*: „Greyish-ochreous, almost unicolorous”.
2. f. *rufa*: „Reddish-ochreous, almost unicolorous”.

Het is duidelijk, vooral ook in verband met de uitvoeriger diagnosen van Tutt, l.c., p. 101, dat deze 2 vrouwelijke vormen samen de f. *nuba* Kaiser uitmaken, die dus als synoniem vervalt. De naam moet dus geschrapt worden in Scholten's prachtige pas verschenen monografie over de Macrolepidoptera van de Lijmers. Ik heb de aldus door Heydemann gedetermineerde vlinders niet gezien, maar zij behooren ongetwijfeld tot één van beide (of beide) genoemde vormen. In mijn eigen artikel in Ent. Ber., vol. IX, p. 349, 1937, moet *nuba* eveneens verdwijnen. De aldus genoemde exx. waren wat sterker geteekende *ochrea*'s.

**Zusammenfassung I.** Die typische Form von *Triphaena pronuba* L. hat blaugraue bunt gezeichnete Vorderflügel und ist identisch mit f. *distincta-caerulescens* Tutt. Vgl. die Linnésche Descriptio in Fauna Suecica, ed. II, p. 311, 1761.

**II.** Die f. *nuba* Kaiser ist ein Synonym von f. *ochrea* Tutt. und f. *rufa* Tutt zusammen.

Amsterdam.

B. J. LEMPKE.

## lets over parasieten bij *Pyrameis atalanta* L.

Telkenjare kweek ik een paar honderd rupsen van *Pyrameis atalanta* L. in het Insectarium. Geregeld zijn enkele rupsen, ongeveer 1 à 2 pCt., aangetast door kleine sluipwespen, een *Apanteles*-soort.

Dezen zomer heb ik mijne rupsen verzameld bij Purmerend, Monnikendam, Duivendrecht, Amstelveen, Ouderkerk, Bovenkerk en Maarssen. Het was eene uitzondering eene volwassen rups te vinden, kleine rupsen waren er daarentegen in groot aantal. Deze bleken voor verreweg het grootste deel aangetast te zijn, door sluipwespen, waarvan de larven de rups verlieten, als deze circa halfwassen was. De geparasi-